

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

PG
1201
.A24

UNIV. of MICH.

NOV 18 1988

Current Serials

НАШ ЈЕЗИК

XXVII/5

**БЕОГРАД
1988.**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXVII (нова серија)

Св. 5 (1986)

САДРЖАЈ

Наука о српском језику код Срба у другој половини XIX века (ИРЕНА ГРИЦКАТ)	295
Епистоларни стил Вука Караџића (МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ)	324
Опсервације о варирању компаративних облика (ВЛАДИМИР ГУДКОВ)	332
Прилози допуњавању и осавремењавању наше правописне норме (II)	337
 Д и с к у с и ј а	
О транскрипцији арбанашких (албанских) имена (ДРАГУТИН МИЋОВИЋ)	363
гистар	366

ЕПИСТОЛАРНИ СТИЛ ВУКА КАРАЦИЋА*

Ово е трећа година одкако самъ се я съ Вама познао, одъ онда самъ натрагъ почео ићи, и приближаватисе говору народном', и јошт' ни самъ на право мѣсто дошао (Копитару, 10. марта по старом 1816. г.)¹

Према суду историје књижевности Вук је живео и радио у идејама савременог романтизма (Гете, Шели, Бајрон, Пушкин). Романтизам је наследио доба просвећености, које се може назвати златним веком епистоларне прозе.² За разлику од просветитеља, у чијим писмима преовлађују рационалистичка и дидактичка начела, у епистоларној прози романтичара посебно је наглашена лирска тоналност у изражавању личних, интимних осећања. Пред читаоцима се ређају јарке, емоционално обојене метафоре. Мада је Вук Караџић формално припадао романтизму, он са романтичарима има једино заједничку полазну тачку — култ народних песама и старине. Његов тобожњи романтизам најбоље је окарактерисао Скерлић, изразивши се речима: „Романтичар по идејама, он има рационалистички дух.“³ Вук је увод у своју књигу „Црна Гора и Црногорци“ (објављену на немачком језику 1837. године) завршио реченицом: „Наша је при овом тежња да описујемо просто, јасно и истинито, без сваког романтичарског кићења.“⁴ Зато су његови књижевни рецепти упрошћени и народски изречени. Његово строго реалистичко схватање књижевног позива избија јасно и недвосмислено: „Никакав мајстор не ради свога заната, не знајући шта гради и како гради . . . Тако сваки мајстор свој занат ради, тако треба и

* Реферат прочитан на симпозијуму посвећеном двестотој годишњици рођења Вука Стефановића Караџића у Лењинграду од 23—25. априла 1987. године.

¹ Сви цитати су узети из *Вукове преписке*, књ. 1—7, Београд, 1907—1913. године.

² А. Елистратова, *Эпистолярная проза романтиков*, у књизи: *Европоейский романтизм*, Москва, 1973. год., стр. 310.

³ Ј. Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, Београд, 1921. год., стр. 271.

⁴ Вук. Стеф. Караџић, *Сабрана дела*, књ. 18, Београд, 1972. год., стр. 33.

писатељи да пишу.”⁵ Иво Андрић у чланку „О Вуку као писцу”, између осталог, истиче и ово: „Гледајући боље и изближе Вукову прозу, могло би се слободно рећи: Рационалиста по својим схватањима и погледима, Вук је реалиста по поступцима и начинима на које оно што је видео и сазнао књижевно приказује и уобличава.”⁶

Реалистичка објективност, чистота и једноставност народног говора, снага израза, његова јасноћа, прецизност и изражајност основни су елементи који карактеришу целокупну Вукову епистоларну прозу. Оно што је од других тражио то је часно и професионално примењивао у свим својим радовима укључујући и личну преписку. Услед тога, у Вуковој преписци изостају фиктивна писма,⁷ која заузимају видно место у епистоларном жанру. Вуку је, међутим, преписка служила искључиво као комуникативно средство. Она му је била насушна потреба у његовој борби за остварење замисли и постављених циљева. Нама се чини да је Вук био свестан да писмо може искористити и као средство за ширење својих идеја. Пишући разним личностима о својим намерама и уверавајући их у исправност својих ставова, он је у исто време вршио одређени утицај и пропаганду код њих. Оно што посебно карактерише Вукову преписку јесте одсуство дипломатичности. Он је отворено, без увијања, износио своје мисли и гледишта имајући због тога често животних проблема, које су узроковали представници власти, док је његова непосредност остављала снажан утисак на примаоца писма.

Стил Вукове преписке задовољава све квалитете који се траже од добре епистоле: искреност, лакоћу, разноврсност, живост и природност. Вук то постиже употребом народног језика, кси преузима из народних умотворина различите форме и садржаја, и живог народног говора — али, он као човек са посебним књижевним укусом и тананим естетским осећањем врши његову даљу стилизацију. Зато језик његових писама није пуки одраз народног писаног и говорног језика, већ је то вуковски језик обогаћен новим средствима језичке изражајности.

Стил Вукових писама обједињује једна карактеристична синтаксичка особеност. Вукова реченица је дуга, раскопна, богата, у исто време лака и заокружена, препуна садржаја. Реченичка конструкција је сложена, али се распада на низ прецизних мањих синтаксичких јединица. Вук понекад у једну реченицу смешта целе пасусе који износе и по десетак редова, па и више:

⁵ Вук. Стеф. Караџић, *Скупљени граматички и полемички списи*, књ. 2, Београд, 1984. год., стр. 100—101.

⁶ Иво Андрић, *О Вуку као писцу*, *Наша књижевност*, бр. 2, Београд, 1946. год., стр. 191.

⁷ Т. А. Миллер, *Античне теорије епистолярног стила*, у књизи: *Античная эпистолагафия*, Москва, 1967. год., стр. 6.

А да рекнемо баш да је истина, да учени људи прије познаду неправду него неучени, и да им је она несноснија него њима, и да људи сами од себе, док им ко не покаже, никако не могу научити неправду познати, и зло од добра разликовати; али Србија није сама на свијету, или ограђена од осталог свијета, него одовуд само Сава и Дунав раздваја од Австријске државе и од Каравлашке, из који земаља људи једнако иду по њој, као и из ње по њима; с те отуд стране подиже се Грчка с Француском слободом; а сто и сами Турци, који су и до сад, имајући неки (макар какав) постојан ред, били много уреднији од Србије, уређују се од неколике године без престанка по Европејском начину (кнезу Милошу, 12. априла 1832. г.).

Кад је у питању неко краће писмо, Вук зна да га напише само у једној јединој реченици:

За знак мога истинитог високог почитанија и незаборављене благородности како Вама лично, тако и цијелом дому Вашему, усуђујем се послати Вам двије књиге народније наши пословица, с препокорном молбом, да их предате свијетлим и честитим синовима Вашим, једну Милан-бегу, а другу Михаил-бегу (кнегињи Љубици Обреновић, 1. августа 1836. г.).

Пошто се од писма тражи јасност и недвосмисленост, у епистоларној прози се често користи апозиција као средство за отклањање неспоразума који могу настати између кореспондената, јер комуникација тече на већој удаљености, где нису могућа додатна питања и објашњења. Вук употребљава апозицију схваћену у најширем значењу као синоним за додавање нечега нечему. Оно што представља посебан стилски поступак јесте то што Вук такав вид апозиције обавезно интонационо издваја постављајући је у оквире малих заграда, чиме се, на једној страни, истиче њена смисаона пуноћа, а на другој, њена секундарност и придодатост реченици у коју је смштена:

Из Земуна сам посматрао Београд (*главни град у Србији*) и остале крајеве моје отаџбине (Ани Краус, 26. децембра 1814. г.). Ви треба Копитару да гледате ону књигу (*Житија сербских светих*) да тражите и да пошљете (Мушицком, 17. јануара 1823. г.). У Новом Пазару је доскора био Србин (*бивши дечански игуман Захарије*), но по смрти његовој не знам ко је сад (Мушицком, 19. априла 1832. г.). Чули сте да је Добровски умро у Брину (*пошавши из Беча у Кракову*) (Мушицком, 29. јануара 1829. г.).

Вукова фраза је народски интонирана, јер он у свој исказ уграђује народне изразе који носе емотивни набој, служе да изразе његов став према адресату или према ствари о којој пише, дакле директно не утичу на појмовни ниво исказа, немају информативну функцију, више су стилски обојени и носе додатну количину емотивног садржаја. Примери су многобројни:

Ја самъ хвала Богу здраво, кое и вама желећи да будете свагда, остаемъ Вашъ искренный Вук (Мушицком, 14. октобра 1816. г.). Но хвала Богу! Ја самъ задоволянъ што самъ Васъ видѣо (Копитару, 10. марта 1816. г.). За Болића се радуемъ врло: да Бог да да се духъ светый на нѣга врати (Мушицком, 6. марта 1817. г.). Натписе на Српско књижество читао сам с г. Копитаром, и ево, у име Бога, узе перо у руке, да вам јавим, шта нас двојица о њима ми-

слимо (Мушицком, 20. јануара 1822. г.). На пролеће, ако жив будем, може бити да ћу к вама у Беч доћи (Копитару, 1. јуна 1814. г.). Еда је Бог дао, да сте већ оздравили сасвијем? (Копитару, 10. маја 1841. г.). Тамо је засад мирно, али Бог зна хоће ли дуго тако потрајати (Н. И. Надеждину, 22. јула 1848. г.).

Вук у епистоларној прози не само да користи сажети, језгровити начин описивања прихваћен у народној традицији (народне приповетке, басне, пословице), него у свој исказ уграђује готове народне изреке и мудрости поткрепљујући њима, у првом реду, исправност сопствених ставова и тачност изнетих тврђења:

Ако ме и... несрећа постигне, морам трпити, јер је небо високо, а земља тврда (Д. Давидовићу, 20. новембра, 1831. г.). Истина је оно што су наши стари казали: да нико не може целом свету колача намесити, али с данашњим владањем В. Св. готово би се у скупу могло рећи да нико тамо није задовољан (кнезу Милошу, 12. априла 1832. г.). За једнога човека тешко је и једнога малог села свим пословима управљати као што треба, а камоли читавом земљом и народом; друго што: 'четири ока боље виде него два' (кнезу Милошу, 12. априла 1832. г.). Кад би се у Србији правитељство поставило, онда би Србија добила пристojно и потребно поверење, и код државе и код приватних људи... а кад би што обрело или учинило, онога би се тврдо држало (по оној народној приповести 'Царска се не пориче'...) (кнезу Милошу, 12. априла 1832. г.). Одонуда ће бити помоћи, само се не треба ни у кога уздати, ни на кога ослањати, него у се и у своје кљусе (Мушицком, на мали Божић 1818. г.).

Инверзију, као поступак нарушавања одређеног реда речи, рационалисти, који су проповедали јасан и сажет стил, одбацили су као фигуру која не одговара природном току мисли. Насупрот овоме, Вук по угледу на романтичаре често користи инверзију у својим писмима, као тежњу да се посебно истакне важна реч, а и као израз узбуђеног духовног стања и снажне емоционалности:

Свијетли и честити Кнеже, милостиви Господару мој и Господару Народа Српскога (кнезу Милошу, 2. јула 1820. г.). Ону превелику доброту и милост, коју сте Ви мени ту у двору Вашему чинили, ја нијесам заборавио, нити ћу је заборавити до гроба мога (кнегињи Љубици Обреновић, 1. августа 1836. г.). Стање је здравља мога такво, да ја, ако сам рад свој живот... још који дан продужити, морам гледати да живим по својој вољи (Д. Давидовићу, 20. новембра 1831. г.). Жеља је моја позната Вашој Свјетлости, како из моје прве молбе... тако и из писма мога покојноме Василију Поповићу (кнезу Милошу, 30. јануара 1832. г.).

У односу на свакодневни, комуникативни језик, где се по обичају изостављају личне заменице, јер се њихово значење изражава личним глаголским наставком, у језику Вукових писама осећа се појачан степен присуства заменице ја.⁸ Намерна њена употреба изражава различита експресивна значења. Веома често се заменица ја среће у одричним реченицама:

⁸ Уп. Л. А. Дерibas, *Приемы выражения первого лица в писмах А. П. Чехова*, Современный русский язык, Москва, 1964. год., стр. 28—48.

Ј се ни есамъ онако изсмјао, како 805. кадъ самъ се у Новосадскога владыке винограду играо папуче и фотума съ Прашкимъ дѣвоикама (Мушицком, 12. јануара 1817. г.). Овђе је Ча Степа с Јустином; ја још нијесам био код њега, али ћу му отићи ово дана (Мушицком, 29. децембра 1825. г.). Ј не знам какви су то безсловѣстни люди! (Мушицком, 28. новембра 1816. г.). Боље е да ја тамо и недолазим и дасе нетрошим (Копитару, 29. јуна 1814. г.). Ја као човек сакат и болестан... без жене живети не могу (кнезу Милошу, 30. јануара 1832. г.). На толика и тако важна писма моя, ја одъ васъ не добы никаква одговора (Јовану Миоковићу, 23. марта 1817. г.).

Понављањем истородних конструкција са заменицом ја у функцији субјекта, истичу се модалне нијансе уверености, бојазности, наде, жеље — па се тако контексту придаје емоционални карактер:

Ј самъ увэрень да вы нити сте... ради обрећи, нити дати, такыѣ инте-ресъ (Мушицком, 25. јануара 1818. г.). Ј самъ увэрень да ће те Ви ово све, што сам Вам писао, добро разумети (Копитару, 18. маја 1814. г.). Ја сам увэрен, да ћете се ви драговољно потрудити, да ми у свачему будете од помоћи (др Јовану Стеићу, 23. фебруара 1840. г.). Ја се бојим, да Јова Гавриловић не остави Србију (Јустину Михаиловићу, 1. маја 1834. г.). Ја сам се надао, нећете ли доћи у Темишвар на администрацију (Мушицком, 15. новембра 1822. г.). Ј еднако желим ту кодъ васъ живѣти (Мушицком, 28. новембра 1816. г.).

Употребом заменице ја (као субјекта) у инверзији, субјекат се ставља изнад осталих делова реченице, реченички контекст мења интонациони ток обогативши свој садржај додатним значењем:

Прешавши ја из Бијограда у Земун, пишем му тако (Мушицком, 20. јуна 1827. г.). Знајући ја, како Ваша Свјетлост по великодушију своје, готово сваки дан људима срећу дијелите... надам се да ћете ово прошеније моје милостиво примити (кнезу Милошу, 14. јануара 1821. г.). Имајући ја уживљење од вас, наравно је да ћу се морати с фамилијом својом непрестано молити Богу за ваше дуговјечно здравље (кнезу Милошу, 14. јануара 1821. г.). Него вам ја напред кажем: да ћете ви имати пословица десет пута више, него ја (Мушицком, 28. децембра 1832. г.). Ово писмо ја вама пишем из истине пријатељске љубави и из жеље, да будемо и у напредак свагда пријатељи (Ђорђу Магарашевићу, 31. јануара 1828. г.). Мразовићеву риторику ја сам видио мало у Крагујевцу, а овђе је још нијесам могао наћи (Копитару, 15. новембра 1822. г.).

Готово редовно Вук употребљава заменицу ја уз глаголе мишљења и говорења, истичући тиме свој лични став:

Ја сам му обрекао скрпити штогоћ и од Синтаксиса, да буде читава граматика (Копитару 27. децембра 1822. г.). Овђе готово сви говоре, да ће у напредак цар постављати и наше владыке (ја велим да ћемо онда боље владыке имати) (Копитару, 29. децембра 1824. г.). Ја мислим ове нећеље поћи одавде тамо (Копитару, 7. јануара 1825. г.). Ја мислим, да би сам тим заслужио, да ми целу моју бившу президентску плату даду у пензију (др Јовану Стеићу, 20. октобра 1833 г.). Питате ме, како ја мислим о Србији, и с које сам стране. Тешко је то у писму одговорити (12. септембра 1840. г.).

Вук се у писмима често користи заменицом ја у условним реченицама, па се на тај начин посебно подвлачи намера субјекта реченице:

Ја бы Вамъ одмахъ быо одписао, да нисамъ чекао ону другу половину одговора, кои кажете да ћете идуће поште послати (Мушицком, 24. новембра 1816. г.). Ја би вам још пређе о том писао, али сам чекао док се боље не разбере (Мушицком, 25. септембра 1818. г.). Ако би ми Тирка heo дати 2—3 рјечника, ја би молио, да ми и по каку књижару пошљете (Копитару, 11. августа 1823. г.). За ти 60 f. ја би молио да ми и одма пошљете овђе, па ако могбудем без њи изићи из Липиске, ласно ћу и донијети са собом (Копитару, 6. фебруара 1824. г.). Ја би рад задржати се овђе [у Будиму] још један мјесец дана, док наштампам Даницу и Еман. житије (Копитару, 13. августа 1826. г.). Да сам ја ту, ја бих штогод скрпио и с помоћу Вашом начинио (Копитару, 8. октобра 1839. г.).

Иако језик Вукове епистоларне прозе не обилује фигуративношћу, то не значи да се он није служио средствима језичне изражајности. Као посебан вид изражавања Вук користи перифразу издижући свој израз изнад говора свакидашњице:

Ако би мене међутим суђен дачак нашо, аманет Вам Божиј моја жена и ћеца, и моји рукописи (Копитару, 28. јануара 1827. г.). За мој пасош гледајте за Бога, што брже, док нисам полудио, или у болест пао и умро (Копитару, 31. октобра 1832. г.). Вашој Свјетлости је познато, да је моја жена од другога закона и језика, па никако неће за сад да пристане, да живи у Србији (кнезу Милошу, 30. јануара 1832. г.). Под 8. овога мјесеца примио сам из Топчидера једно писмо од покојнога Василија Поповића, на које му 17-га напишем одговор, но кад га 18-га донесем на парламентијум да оправим у Бијоград, на превелику жалост моју разумијем, да се он 17-га у Бијограду у вјечност преселио (кнезу Милошу, 30. јануара 1832. г.).

У ситуацијама када је износио своје материјално и здравствено стање, Вук је скоро увек употребљавао градацију, која му је служила као средство за произвођење снажног ефекта код примаоца писма:

Ко никадъ књиге не читао читаће Србски Рѣчникъ; али ево люте муке и неволѣ, како ће се печатити? Треба 6000 f. VV. VV. а ја немамъ ни 600. Бре немамъ ни 100 f. него узимљмъ те се ранимъ; већ самъ дужанъ 300 f. Тако се то живи за вѣру и за народъ (Мушицком, 6. марта 1817. г.). Ја сам у неисказаној невољи без новца. Знаш да се догоди кашто, да немам чим писма да напишем, и управо да гладујем са женом и с троје дјеце! (Д. Фрушићу, 13. априла 1826. г.). Познато је Вашој Свјетлости врло добро, да сам ја према здравим људима и од прије било болестан и преболестан, а од лани се (особито пак од љетос и од јесенас) здравље моје још горе тако промијенило, да сад нијесам ни налик на онога Вука (кнезу Милошу, 30. јануара 1832. г.).

Због природе и садржаја писма Вук се, у односу на своје полемичке текстове (где је иронија најчешће и најубитачније средство), знатно ређе користио ироничним начином изражавања. И тамо где се служио иронијом, она је пре добијала облик шале него сарказма, мада се понекад може срести и астеизам (иронија на сопствени рачун). Иронија је у Вуковој преписци настајала као производ његовог префињеног хумора и тананог осећања за разнолики спектар њеног значења. По обичају Вук ироничне опаске ставља у мале заграде као посебан додатак исказу чиме је обогатио његов семантички садржај, бојећи га уједно и новом емоционалношћу:

Данас у Србији правитељства, у правој смислу ове речи, нема никакoгa, него сте цело правитељство ви сами: кад сте ви у Крагујевцу, и правитељство је у Крагујевцу; кад сте ви у Пожаревцу, и оно је у Пожаревцу... кад сте ви на путу, и оно је на путу; а да ви сутра, сачувај боже, умрете (које једном мора бити), умрло би и правитељство (кнезу Милошу, 12. априла 1832. г.). *Мы смо богати люди ако немамо ништа! Ха! Ха! Ха!* (Мушицком, 28. новембра 1816. г.). Кад дође само до старања да се живи, наћи ће се и онамо леба (зашто је на овом свијету више људи помрло од јела и од пића, него ли од глади и од жеђе); али човек сваки чезне и уздише за онијем мјестом, ће се родио и узрастао (Бенедикту Краљевићу, 30. новембра 1819. г.). Ја сам ово дана рад сам отићи до њега [Милетића] (само да не прођем као Коцебуе у Њемачкој) (Копитару, 27. децембра 1822. г.). До скоро самъ се надао одговору, и неколико самъ пута узалудъ отишао Давидовићу (ком е мени ближе него Петковица Шишатовцу) да гледам не'ма ли какво писмо одкуд' (Мушицком, 14. октобра 1816. г.).

Међу стилским поступцима Вук се користио и метафоризацијом, што је ближи контекст чинило сликовитим, изражајно богатим, емоционално обележеним:

Давидовић васъ поздравља и моли да му пошлѣте еданъ аковъ добре циљвовице да подмаже коегдѣ (Мушицком, 30. јуна 1817. г.). Ето сам надрљао сила којешта. Сад ваља и ви мени да пишете најмање толико (Мушицком, 22. августа 1833. г.). Кад је ово мало бијеле артије остало, ајде да вам јоште што надрљам (Копитару, 29. октобра 1822. г.). Баш ми је ова Гримова цедуља дошла, као да сам је наручио, јер сам се ја сам накањивао њему да пишем. Ето видећете, шта сам му надрљао; уз то пишете му и Ви, шта знате (Копитару, 24. новембра 1831. г.). Што ми у истом писму јављате моје славне непријатељс поименце, зато вам особито благодарим. Међер ја сам то добро оњушио још поодавно, а особито од лани (незу Васи, 7. септембра 1831. г.).

Са посебном конотацијом понавља Вук прилог онамо, уносећи у ту прилошку реч сва своја трагична преживљавања. Ова реч му је замењивала отаџбину Србију, све наше земље, нашу тадашњу стварност:

Милош ме опет зове онамо, али му нећу ићи (Копитару, очи Петровдана, 1826. г.). Стејић је, још док сам ја онамо био, поузимао народне пјесме од људи, којима сам ја још одавно наручио, те су ји купили за мене (Копитару, 20. фебруара 1832. г.). Чујем, да ове зиме очскују онамо некога Бечкога папир-фабриканта, да прави фабрику од хартије (Копитару, 24. новембра 1831. г.) Сјутра, у име Бога, прелазим у Србију. Прије 14 дана прошао је онамо и Герман (Копитару, 28. јануара 1827. г.).

Колико су била моћна Вукова изражајна средства сведочи и наведени начин употребе прилога онамо. Само у једној речи саткана је сва љубав и трагика његова живота. За то онамо Вук је потрошио сав свој живот, а од онамо су долазили најжешћи отпори и негирања. Због онога онамо живео је и умро у туђини...

Уместо закључка укратко о неким особинама језика Вукових писама које задиру у стилогени слој његовог епистоларног израза:

а) Вук је употребљавао два типа ортографије — стару и нову. Стару је ортографију користио у првим годинама преписке, а онда прешао на нову којом се служио до краја живота.

б) Познато је да је Вук 1836. године увео писање гласа „х“, осим речи страног порекла, и у домаће речи.⁹ Услед тога се у његовој преписци поједине одренице јављају са два лика — са слогом х и без њега: *хтети — тети, хвала — вала, хиљада — иљада, Христ — Рист, хљеб — љеб, хаљина — аљина, Херцеговац — Ерцеговац, Хрват — Рват, храна — рана, хартија — артија* и др.

в) У своме класичном језику Вук је чист ијекавац. Међутим, у преписци у текстовима које је писао ијекавским понекад је употребљавао екавске ликове. Тако су настале две форме једне речи — ијекавска и екавска: *овдје — овде, посље — после, прије — пре, љетос — летос, дјеца — деца, умријети — умрети, човјек — човек, вријеме — време, лијеп — леп, сједети — седети, мјесец — месец*.

г) Године 1839. Вук је уклонио ијекавско јотовање у групама *дј* и *тј*. Тако су у његовим писмима настала два лика једне лексичке јединице: *дјеца — ћеца, дјевојка — ћевојка, видјети — виђети, тјети — ћети, отјерати — оћерати* и сл.

д) Поред правилних ијекавских облика јављају се и неправилни, дијалекатски ијекавски облици истих речи: *гдје — ће, овдје — овђе, нигдје — ниђе, гдекоји — ћекоји, одјевен — ођевен* итд.

ђ) Основни фонд Вукове лексике у писмима проистекао је из народног језика. Мада је читав живот водио огорчену борбу за увођење народног језика у књижевност, ипак је дозвољавао да му промакну црквенословенизми, који су у почетку преписке били бројнији. У каснијем периоду Вук их се ослободио, али их се ипак у потпуности није решио. Неколико црквенословенских речи спада у најфреквентнију лексичку групу, као на пример: *чест, прочи, надежда, полза, возблагодарит* и сл.

Све ове појаве захтевају посебан вид изучавања, минуциознију анализу. Али, нека то остане за неку другу прилику.

Милосав Ж. Чаркић

⁹ Он га је, додуше, и пре тога понекад употребљавао (В. А. Пецо, *Сугласник х у Вуковој преписци*, Вуков зборник, Посебна издања САНУ, књ. СД Београд 1966, стр. 91—102).